

Utveckling av ett verksamhets- övergripande handledarkollegium i högre utbildning – kollegialt erfaren- hetsutbyte över ämnesdiscipliner

*Christel Persson, Högskolan Kristianstad, Fakulteten för
naturvetenskap, Avdelningen för miljövetenskap*

Bakgrund

Att handleda studenter i kursuppgifter på grundnivå i ett utbildningsprogram inledande kurser och vidare till uppsatsplaner och examensarbeten har visat sig vara komplicerat. Lärare från olika fakulteter och ämnesdiscipliner har signalerat ett behov av ett övergripande forum vid lärosätet där kollegor skulle kunna mötas för erfarenhetsutbyte gällande undervisning kopplad till handledaruppdraget och handledarrollen. Därför genomfördes under 2020 en kartläggning bland lärarna, både adjunkter och disputerade, gällande förekomsten av handledning i kursuppgifter på grundnivå såväl som handledning av magister- och mastersuppsatser samt projekt på forskarutbildningsnivå vid lärosätet (Persson, 2020). Syftet med informationsinsamlingen var att få kunskap om vilken handledning som genomförs vid lärosätet och vilket pedagogiskt stöd som kollegorna uttrycker att de är i behov av för att bättre kunna hantera handledningssituationen och utvecklas i handledarrollen.

En enkät som innehöll både slutna och öppna frågor skickades ut till 50 undervisande lärarkollegor vid de fyra fakulteterna och svarsfrekvensen var 60 procent (Persson, 2020). Enkätsvaren följdes därefter upp i muntliga samtal med två respondenter från varje fakultet. Med datainsamlingsfrågorna ringades gemensamma handledaraktiviteter på de nämnda akademiska nivåerna in. Respondenterna uppmanades

också att anmäla förslag på specifikt område och innehåll att preliminärt seminarieleda i handledarkollegiets uppstartsfas. Utifrån behoven som framkom i samband med kartläggningen genomförs sedan 2022 verksamhetsövergripande seminarier kring efterfrågade handledningsämnena.

I kartläggningen (Persson, 2020) framkom också önskemål om utvidgad didaktisk dialog och reflektion i att handleda studenter i tvärvetenskapliga projekt, framför allt i kurser som drivs i nätbaserad form, vilket det ställs krav på i ett alltmer komplext samhälle (Fiock, 2020; Levinsson, Langelotz & Löfstedt, 2021). Att bjuda in kompetens och expertis från avdelningen för Bibliotek och Högskolepedagogik (BHP) var också förslag som framkom i kartläggningens uppföljande samtal. Inte minst när det gäller stöd för både kollegor och studenter i fråga om informations- och litteratursökningsförfarandet.

Att i handledarrollen kunna anpassa sig i förhållande till nivå och individ kräver också kännedom om olika handledarstilar (t.ex. Deuchar, 2008; Mainhard et al., 2009) och i arbetet med uppbyggnaden av ett handledarkollegium utgör erfarenhetsutbyte tillsammans med teoretisk förankring en viktig grund. En av kärnfrågorna är att ytterligare se i vilken mån studenter och lärare kan mötas på ett respektfullt sätt i handledarsituationen, då lärarna i kartläggningen vittnar om hur dagens studentgrupper snabbt utvecklas och förändras över tid.

Syfte och kunskapsspridning

Idag finns ett verksamhetsövergripande handledarkollegium vid lärosätet. I den här texten ges en beskrivning av de erfarenhetsutbyten som påbörjats och hittills kommit fram vid seminarierna inom lärosätets handledarkollegium. Avslutningsvis formuleras även förslag på innehåll med möjligheter och utmaningar som planeras för kommande verksamhetsår.

Ett av syftena med bidraget är att informera om att det finns ett verksamhetsövergripande handledarkollegium vid lärosätet och därmed bjuda in fler av kollegorna på hela högskolan till detta forum. Noteras bör att det är fullt möjligt att delta i kommande seminarier även om det inte funnits möjlighet att delta tidigare.

Ett annat syfte är att presentera några teoretiska perspektiv relaterat till handledaruppdraget och handledarrollen utifrån de olika seminariernas teman.

Ett ytterligare syfte är att visa på vikten av kollegiala diskussioner för att stärka varje handledare till ökad skicklighet i handledningen av sina adepter och att kunna vidareutveckla sig genom både ett vetenskapligt, metodologiskt och ett reflekterande förhållningssätt i rollen som handledare. Viktigt att poängtera är att det också finns andra värdefulla handledningsforum vid lärosätet. Det unika med just det här handledarkollegiet är att det är verksamhetsövergripande och att det av deltagarna upplevs som relevant att kunna verka som en länk till andra handledningsforum vid lärosätet för bland annat erfarenhetsutbyte och inspiration.

Seminariernas format

Tidpunkter för seminarierna i handledarkollegiets regi annonseras på Greenroom. Under de redan genomförda seminarierna har en struktur som präglar seminariernas gång vuxit fram:

- Presentationsrunda av seminariedeltagarnas erfarenheter och vad man skulle vilja lyfta ytterligare inom området
- Ett innehåll presenteras utifrån seminariets titel och tema
- Diskussioner genomförs utifrån seminariedeltagarnas olika ämnes- och pedagogiska perspektiv med fokus på erfarenhetsutbyten mellan fakulteter, program och kurser
- Dokumentation sker i form av minnesanteckningar som går ut till de kollegor som deltagit i handledarkollegiet

Exempel på rubriker på seminarierna som hittills hållits:

- Erfarenhetsutbyte om hur det går till när kandidatuppsatser skrivs i par
- Handledning av studenter – självständighet och kritiskt förhållningssätt
- Att handleda och ge feed back i olika kursuppgifter (konstruktiv länkning)
- Arbetslaget kring handledning i examensarbetet

Handledarkollegiets seminarier i teori och praktik

Seminariernas innehåll

Under de genomförda seminarierna uttrycktes bland annat frustration när det gäller studenternas bristande kunskaper i fråga om att formulera syfte och frågeställningar, referenshantering och metodologiska teoretiska kunskaper, framför allt när det gäller att analysera insamlat empiriskt material och att självständigt planera och forma sitt examensarbete/sin kandidatuppsats. Huruvida studenterna kan ta till sig och förvalta, göra något konstruktivt bra av både lärarens och kurskamraternas feed back, lyfts också fram som en utmaning. Några uttalanden från handledarkollegiets seminarier kan ses nedan:

”Det här med att skriva fram ett syfte med frågeställning borde de ha med sig innan de påbörjar sitt examensarbete.”

”Referenshantering har vi ju kommit överens om att de ska vara klara med (kunna) efter termin 2.”

”Hur är det med våra studenter, är de bara intresserade av att nått och jämnt ’klara’ examinationen? Hur kan vi säkra upp kvaliteten?”

”Förstår studenterna alltid den återkoppling/feed back vi lämnar till dem på sina texter?”

Begreppet handledning

Handledning är en komplex uppgift inom högre utbildning och det saknas i viss mån empirisk grundad forskning på mikronivå avseende handledningssituationen och interaktionen mellan handledare och student(er). Eftersom det inte går att uppbringa någon tydlig och generell definition av begreppet handledning hänvisas i detta sammanhang till Brodersens (2009) definition, då den i stora drag stämmer överens med de diskussioner och den kultur som växt fram vid seminarierna i handledarkollegiet. Begreppet handledning beskrivs i den definitionen som:

Allt det som handledare gör via kommunikation, i muntlig och skriftlig form för att: 1) hjälpa studenten i arbetet med att skriva akademiska uppgifter inom en specifik tidsram, och för att uppnå en akademisk grad; 2) att främja studentens lärande och övning av självreflektion; och 3) att socialisera studenten in i den ämnesmässiga gemenskapen. (Brodersen, 2009, s. 181, min översättning)

De flesta övergripande studierna om handledningsuppdraget och handledarrollen är kvalitativt utformade och tar sig an respondenternas (handledares och studenters) uppfattningar och åsikter. Ofta kännetecknas de av att beforska olika roller och relationer i handledningssituationen (Lea & Stierer 2000; Dysthe & Westrheim 2003; Dysthe 2002). En del av studiernas forskningsfrågor fokuserar på generella övergripande kriterier som utmärker "god" handledning, exempelvis vad det gäller tillgänglighet, engagemang och stöttning (Hammick & Acker, 1998). Det förekommer också makrostudier som belyser avsaknad av utbildade handledare vilket förefaller bekymmersamt (Deuchar, 2008; Dysthe, 2002). I Persson (2018) vittnar disputerade lärare om att man upplever sig som säkrare i sin roll som handledare när det till exempel gäller att också handleda inom områden och metodologier som man som handledare inte själv har större erfarenhet av, tack vare genomgången forskarutbildning. Det förefaller då finnas en större trygghet i att sörja för och säkerställa den vetenskapliga grund som all högre utbildning förutsätts vila på. På en detaljerad nivå i forskning om handledning i samband med kandidatuppsatser finns studier om skriftlig respons till studenterna (Lea & Street, 2000; Beason

1993; Connors & Lunsford 1993). Flera studier berör också effekten av skriven respons (Ferris, Hyland & Hyland, 2006).

Handledarstilar

Mainhard, van der Rijst, van Tartwijk & Wubbels (2009) presenterar följande handledarstilar: 1) "låt-gå"-handledaren som inte tar ansvar för att stötta adepten med struktur utan lämnar den studerande att ta eget ansvar; 2) "herde"-handledaren som ger mycket personligt stöd men som inte erbjuder någon strukturell modell att utgå ifrån; 3) "dirigenten", en handledare som orkestrerar med struktur men som inte ger så omfattande support; och slutligen 4) "kontrakts"-handledaren som förenar strukturerad vägledning med ett stort mått av personligt stöd. De olika handledarstilarna kännetecknas av graden av struktur och det stöd handledarna ger.

Utifrån erfarenhetsutbyte och diskussioner i handledarkollegiet tolkas de olika handledarstilarna på olika sätt och kollegorna är inte helt överens om vilken handledarstil som är den mest framgångsrika eller bästa på grund av olika begränsningar. Det landade vid något av tillfällena i diskussioner om hur erfaren handledaren är, vilken studentgrupp och vilken nivå (grund eller avancerad) det handlar om och att det också är så att handledarstilen i ett och samma uppsatsarbete kan förändras över tid (det vill säga är beroende av var i processen studenterna befinner sig). De instämde med Mainhard et al. (2009) och Deuchar (2008) att den fjärde typen av handledare, kontraktshandledaren, kombinerar det som utmärker en bra handledare och en bra handledning i processen att möjliggöra studenternas självständighet och kritiska tänkande.

Återkommande i litteraturen och i diskussionerna under seminarierna är att synen på vad en uppsats syftar till och förväntningarna på den kan skilja sig åt mellan studenten, handledaren och fakulteten, där tonvikten kan ligga på informationssökningsprocessen, kunskapsinhämtningen, det praktiska arbetet med uppsatsen eller processen att socialiseras in i den akademiska kulturen och/eller forskarsamhället, det vill säga det som brukar benämnas akademisk litteracitet (Lea & Stierer 2000; Lillis, 2003). Ett annat vanligt fenomen är att handledare handleder som de själva blivit handledda, utifrån den pedagogiskt kända devisen

”teachers teach as they are taught” (Lunenberg, Korthagen & Swennen, 2007, s. 586), och inte alltid som de utbildats att handleda. Enligt till exempel Dysthe (2002) är ett problem också att handledare har olika förväntningar på studenters skrivprocess och olika sätt att planera handledningen. Näslund & Engström (1999) lyfter därtill fram dilemmat att studenten kan känna sig trängd och styrd av att handledaren mer och mer tar över och styr uppsatsarbetet. Handledare däremot upplever ibland att de tvingats ”ta över” och hjälpa studenten mer än önskvärt och lärarna i handledarkollegiet uttryckte en oro över om det till slut är de (handledarna) eller studenterna som skrivit merparten av uppsatsen. I handledarkollegiet har olika situationer som ofta förekommer i handledarsituationen ventilerats och ett flertal lärare har uttryckt att de fått andra perspektiv och metoder med sig att kunna testa i sin yrkesroll.

Reflektioner med avslutande diskussion

För att knyta ihop syftet och utmaningarna i det här textbidraget, så är handledarkollegiet ett värdefullt forum för att kunna träffas över fakultetsgränserna och lyfta fram de utmaningar som kontinuerligt uppstår i handledarsituationen. Känsliga dilemman, exempelvis konflikter med studenter eller utmanande mailväxlingar som kan mala i en som lärare och handledare, kan här lyftas upp och ses utifrån fler perspektiv än de som diskuteras i det närmaste kollegiet. Detta stärker deltagarna i de olika roller som handledning av uppgifter och uppsatser för med sig. En av flera möjligheter är också att mötas i det verksamhetsövergripande handledarkollegiet och skapa förutsättningar för att arbeta mer över ämnesdiscipliner och hitta samarbetsformer i tvärvetenskapliga projekt och områden för att mötas i handledningsstilar och kulturer.

Under seminarierna i handledarkollegiet har vi på ytan börjat nosa på flera väsentliga områden inom handledningen. När det gäller att handleda kandidatuppsatser i par fördes resonemang i erfarenhetsutbytet utifrån såväl ett organisations- och lärarperspektiv som ett studentperspektiv. Fördelar som signalerades var förutom det mer ekonomiskt resurseffektiva perspektivet/bemanningsperspektivet, att studenterna får en ”rikare” start (inte ett ”tomt” blad) i och med att de fungerar som

varandras bollplank.Handledarmötena blir mer dynamiska och innehållsrika både ur metodologiskt och teoretiskt perspektiv (speciellt vid grupphandledning med flera studentpar) och att handledningstillfällen avbokas i mindre omfattning. Studenterna lämnas inte ensamma på sin kammare utan stöttar varandra genom hela projektet i fråga om innehåll, metodval och skrivande. Det kan också vara positivt att de själva kan välja skrivkamrat och att de kan komplettera varandras förmågor, men i några fall väljs skrivkamrat på fel grunder. Ibland är däremot förväntningarna på skrivkamraten för höga, och livsomständigheter kan påverka, exempelvis kan det uppdragas att den ena studenten har andra åtaganden såsom jobb både under studietiden och fritiden. Konflikter kan också uppstå i brist på kommunikation eller att det helt enkelt är två olika viljor och två olika uppsatser som formeras. Varje handledarträff tar också lite längre tid eftersom det är fler närvarande, men det är kanske i sig ingen nackdel.

Att arbeta med feed back är ett annat område vi tagit upp i handledarkollegiet och ett nedslag från de diskussionerna var fenomenet grupprespons i samband med en uppgift i studenternas termin 1. Vid ett sådant tillfälle delas studenterna in i olika grupper och läraren har då förberett sin respons utifrån studenternas positiva insatser samt vanliga misstag och felaktigheter som studenterna gjort i den aktuella uppgiften. Under ett sådant samtal var erfarenheten att studenterna lyssnar mer aktivt på responsen och även ges möjlighet att ställa följdfrågor om till exempel struktur och referenshantering.

Det är som lärare och handledare också nödvändigt att på ett professionellt sätt möta våra studenter i olika handledningssituationer. I arbetet med att utveckla studenternas akademiska litteracitet genom hela utbildningen är det viktigt att studenten på ett reflekterande sätt uppmuntras att växa och utveckla sina akademiska färdigheter och kritiska förhållningssätt inom den aktuella disciplinen. Inom handledarkollegiet skapas förutsättningar för oss kollegor att diskutera och lära oss mer om aktuella frågor och i framtida frågor som exempelvis artificiell intelligens (AI) och etiska regler vid insamling av empiriska data samt förhållningssätt gällande personuppgifter.

Inför kommande verksamhetsår föreslås följande seminarieinnehåll i handledarkollegiet:

- Handledning i tvärvetenskapliga projekt
- Erfarenhetsutbyte av grupphandledning gällande studenters kamratrespons på varandras arbeten i grupphandledningen
- Handledning gällande informationssökningsprocesser och kritisk granskning
- Handledningsstilar och handledningskulturer
- Plagiat och självplagiat
- Erfarenhetsutbyte om olika insamlings- och analysmetoder
- Muntlig och skriftlig feed back av handledaren i förhållande till bedömningskriterier

Referenser

Beason, L. (1993). Feedback and revision in writing across the curriculum classes. *Research in the Teaching of English*, 27(4), 395–422. <http://www.jstor.org/stable/40171241>

Brodersen, R. B. (2009). Akademisk vejledning og skrivning – for vejledere og studerende Mere kollektiv og dialogisk vejledning giver mere læring og flere gode opgaver. *Milli mála*, 1, 173–217. <https://ojs.hi.is/index.php/millimala/article/view/1428>

Connors, R. J. & Lunsford. A. (1993). Teachers' Rhetorical Comments on Student Papers. *College Composition and Communication*. 44(2), 200–223. <https://doi.org/10.2307/358839>

Deuchar, R. (2008). Facilitator, director or critical friend? Contradiction and congruence in doctoral supervision styles. *Teaching in Higher Education*, 13(4), 489–500. <https://doi.org/10.1080/13562510802193905>

Dysthe, O. (2002). Professors as Mediators of Academic Text Culture. An Interview Study with Advisors and Master's Degree Students in Three Disciplines in a Norwegian University. *Written Communication*. 19(4), 493–544.
<https://doi.org/10.1177/074108802238010>

Dysthe, O. & Westrheim, K. (26–30 augusti 2003). *The power of the group in graduate student supervision* [paperpresentation]. EARL/10th Biennial Conference, Padova, Italy.
https://w2.uib.no/filearchive/earli_writing_symposium_dysthe-1-.pdf

Ferris D., Hyland K., & Hyland F. (2006). Does error feedback help student writers? New evidence on the short- and long-term effects of written error correction. I K. Hyland & F. Hyland (Red.), *Feedback in Second Language Writing: Contexts and Issues* (s. 81–104). Cambridge University Press.

Fiock, H. (2020). Designing a Community of Inquiry in Online Courses. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 21(1), 134–152.

Hammick, M. & Acker, S. (1998). Undergraduate research supervision: A gender analysis. *Studies in Higher Education*, 23(3), 335–347. <https://doi.org/10.1080/03075079812331380296>

Lea, M. R. & Stierer, B, (Red.) (2000). *Student writing in higher education: new contexts*. Open University Press/Society for Research into Higher Education.

Lea, M. R. & B. Street (2000). Student Writing and Staff Feedback in Higher Education: An Academic Literacies Approach. I Lea, M. R. & B. Stierer, (red). *Student writing in higher education: new contexts* (s. 32–46). Open University Press/Society for Research into Higher Education.

Levinsson, M., Langelotz, L., & Löfstedt, M. (Red.). (2021). *Didaktisk dialog i högre utbildning* (1 uppl.). Studentlitteratur.

Lillis, T. (2003). Student Writing as 'Academic Literacies': Drawing on Bakhtin to Move from Critique to Design. *Language and Education*, 17(3), 182–199. <https://doi.org/10.1080/09500780308666848>

Lunenberg, M., Korthagen, F., & Swennen, A. (2007). The teacher educator as a role model. *Teaching and Teacher Education*, 23, 586–601. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2006.11.001>

Mainhard, T., van der Rijst, R., van Tartwijk, J., & Wubbels, T. (2009). A model for the supervisor—doctoral student relationship. *Higher education*, 58(3), 359–373. <https://doi.org/10.1007/s10734-009-9199-8>

Näslund, J. & Engström, I. (1999). *Lärarika relationer. Erfarenhet av forskarhandledning*. Linköping University Electronic Press.

Persson, C. (2020). *Rapport beträffande uppdraget "Handledarkollegium" Högskolepedagogiska akademien*. Högskolan Kristianstad. <https://researchportal.hkr.se/sv/publications/rapport-betr%C3%A4ffande-uppdraget-handledarkollegium-2>

Persson, C. (2018). Forskarutbildade lärares syn på forskningsanknytning och akademisk kompetens i lärarutbildningen. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 23(1–2), 64–88.